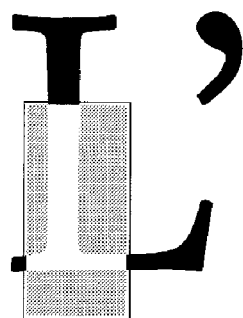

CARME GREGORI

RECULL DE CONTES VALENCIANS:
UNA APROXIMACIÓ AL CONTE
DE POSTGUERRA

INTRODUCCIÓ

any 1958 s'editava a Barcelona *Recull de contes valencians*, una panoràmica de la narrativa breu produïda al País Valencià pels autors del moment, a cura de Joan Fuster que, a més, va ser l'encarregat de fer-ne el pròleg. Les publicacions d'aquesta mena solen oferir una visió de conjunt, un estat de la qüestió, del gènere triat i, normalment, si no hi ha una voluntat explícita d'aplegar-hi una sèrie d'obres emparentades per raons d'estil, d'escola o de generació, la selecció acostuma a fer-se seguint el criteri de la qualitat literària o de la representativitat. El *Recull* és presentat per Fuster com a "mostrari de guanys, d'intents i de promeses" (Fuster 1958: 14), vàlid com a visió de conjunt de la narrativa valenciana dels cinquanta encara que no incorpore les aportacions d'alguns autors de contes ja que les absències són atribuïdes pel responsable de l'aplec a "causes accidentals i subalternes" (Fuster 1958: 14) i no a la voluntat discriminatòria dels col·lectors. Poques línies més avall ens aclarirà que el projecte s'havia de limitar a "autors vius i que hi volguessen col·laborar expressament" (Fuster 1958: 14) i, per tant, al *Recull* el que hi trobarem serà la nòmina dels narradors "militants", en paraules del mateix Fuster,¹ els artífexs de la resistència cultural de la postguerra valenciana. D'aquests autors, J. E. Martínez Ferrando és destacat per Fuster com a escriptor d'obra consolidada, com a màxim exponent de l'aportació valenciana moderna a la narrativa catalana. Però quan de J.

(1) Fuster matisa tot seguit aquesta consideració tan contundent: "O potser –ai!– no tan "militant". No tots els escriptors ajustats s'hi situen en una mateixa línia de preocupació i de rendiment", p. 15.

E. Martínez Ferrando ha de passar als qui l'acompanyen en el volum ha de reconèixer que la majoria són poetes perquè “els literats valencians que ara entren en la maduresa només incidentalment han contribuït al conte i a la novel·la” (Fuster 1958:15) i si bé els més joves anuncien una possible eclosió de narradors valencians, tot plegat “es queda en un mer repertori de possibilitats” (Fuster 1958:15). Arribat en aquest punt, Fuster, sincerament, confessa que de preguntar-li “si, **realment**, hi ha una autèntica prosa narrativa vivent en el País Valencià” (Fuster 1958:16) hauria de respondre que no: “Dic que no n’hi ha, en el sentit més radical de l’expressió i dic que el present *RECULL* només insinua alguns dels recursos amb què comptem per a crear-la” (Fuster 1958: 16). Comptat i debatut, l’extensa panoràmica de la narrativa breu valenciana del moment es redueix a uns pocs autors, dels quals uns no són narradors i altres tot just acaben de descobrir la seua vocació. I aquest *Recull* no fa sinó mostrar-nos la situació d’un gènere, el conte, quan ja s’havien escolat gairebé dues dècades des de la instauració de la dictadura franquista.

Al llarg del present treball ens proposem d’analitzar la situació de la narrativa breu d’autor valencià des de la frontera inexcusable del 1939 fins al *Recull* fusterià com a balanç i promesa de futur. Les lïtes cronològiques del període així acotat no són artificials: la data inicial s’imposa per ella mateixa amb tota la contundència de la repressió franquista sobre la cultura catalana i l’any en què es va publicar aquesta recopilació de contes valencians (1958) coincideix, gairebé exactament, amb el moment que els estudiosos de l’època de postguerra han assenyalat com a frontera entre l’etapa més dura del període, la de repressió, i l’inici d’una recuperació consistent.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

EL CONTE AL PAÍS VALENCIÀ (1939-1958)

El dèficit en el camp de la narrativa, l’exigüitat d’obres, la baixa qualitat de la producció en general i la inexistència de narradors en exclusiva, professionals almenys de vocació, no és una novetat en la història de la literatura del País: caldria remuntar-se al segle xv per trobar una narrativa “normal” d’autor valencià. Parlar de narrativa al País Valencià de gran part del segle xx és, doncs, un constant parlar de mancances i de frustracions. El mateix Fuster ho reconeix en el pròleg al *Recull*: “La Renaixença, entre nosaltres, fou pròdiga en poetes, però no tingué cap prosista d’empenta. Les generacions literàries del segle xx s’esforçaren tothora per subsanar aqueix defecte d’origens, i la sort no va acompanyar-les” (Fuster 1958: 16). En l’apartat de causes que expliquen la penúria narrativa de l’etapa que comentem haurem d’apuntar, doncs, i en un lloc destacat, aquesta manca quasi endèmica que caracteritza els precedents immediats. A Catalunya, la producció literària de pre-

guerra havia assolit un nivell de normalitat pràcticament equiparable al de qualsevol cultura consolidada i d'aquesta renda se'n va beneficiar la literatura posterior al 1939. E. Bou, en el seu article sobre el conte sota el franquisme (Bou 1978), assenyala l'etapa 1953-1957 com "el període més ric quant a la qualitat dels reculls premiats, pels autors i per les obres" (Bou 1978: 104); és l'etapa en què entre els guanyadors del premi "Víctor Català" són majoria els qui ja havien publicat abans del conflicte bèl·lic.² L'etapa següent (1958-1965), per contra, presenta un balanç prou més negatiu: "El problema comú dels reculls d'aquest període és que a quasi tots els volums trobem, tan sols, un conte acceptable, la qual cosa pot donar una idea de la pobresa del període" (Bou 1978: 106). És a dir, els autors de contes formats literàriament abans de la guerra, en una situació de normalitat, aporten una part considerable del bo i millor del gènere a la postguerra fins a ben entrats els anys seixanta. Al País Valencià, però, de narradors anteriors al 1939, n'hi havia pocs i de poca volada, com ja hem comentat.

La instauració de la dictadura franquista va suposar, com ja és de sobres conegut, l'intent més seriós d'anihilament que ha hagut de sofrir la cultura catalana. L'exili o el silenci van ser les úniques respostes possibles a la repressió durant els primers anys. A poc a poc, però, es van anar construint les vies de recuperació i, des de l'exili, des de la clandestinitat o aprofitant el mínim grau de permissivitat del règim va recomençar i va anar creixent la vida cultural que garantia la continuïtat. Al País Valencià, el mateix any 1939 va rebre Lo Rat-Penat l'autorització per a continuar les seues activitats. Es tractava, és clar, d'una entitat absolutament innòcua per al franquisme, controlada per addictes al règim i amb una orientació de caràcter folklòric que s'adeia perfectament amb la reconversió de la cultura catalana que pretenien fer les noves autoritats. Aquest reducte autoritzat va ser aprofitat per antics militants nacionalistes, com Carles Salvador, per a engegar iniciatives al servei d'un autèntic redreçament cultural, com els Cursos de llengua, fonamentals per a l'adquisició dels rudiments lingüístics de les noves generacions. Aquesta via, però, en el terreny literari s'esterilitzava en la perenne reproducció d'uns productes tan obsolets com mancats de qualitat. Clarament enfrontat al sector ratpenatista un grup més jove i més exigent, l'aglutinat per Xavier Casp i Miquel Adlert, es convertirà en protagonista de les iniciatives i de les realitats més interessants del moment. Aquests dos móns literaris oposats eren ja definits per M. Adlert a la revista *Ariel* (Adlert 1951): d'una banda, la infraliteratura, en versió "fallera" o en versió ratpenatista, mancada d'ambició, amb el rellotge aturat, que practica un perillós "proteccionisme" sobre qualsevol manifestació en català, sense cap rigor crític i, de l'altra, ells, el grup de Torre, partidaris en literatura d'un nivell d'exigència estètica i lingüística propi d'una cultura normal. Entre els encerts que cal apuntar a aquest segon sector hem de comptar també el restabliment de relacions literàries amb Catalunya i les Illes i la tasca de l'editorial Torre, la més fecunda plataforma de publicació d'aquest període.³

(2) Pere Calders, Ferran de Pol i Mercè Rodoreda, guanyadors del "Víctor Català" els anys 1954, 1955 i 1957, respectivament.

(3) L'editorial Torre publica el 2'8% del total de la narrativa editada al País Valencià (en castellà i en català) de 1940 a 1960. Si tenim en compte el volum de narrativa en català editada al País Valencià en aquests anys, el 2'8% del global és un percentatge elevat.

A la pionera Torre (1943), s'afegiren Lletres Valencianes (1945) i, més tard, Sicània (1954), constituint aquestes tres editorials gairebé tota l'oferta de publicacions literàries en català a les dues primeres dècades de postguerra. Si ens centrem en la narrativa editada en aquests anys al País Valencià el volum de l'obra publicada ens mostrarà clarament el caràcter minoritari, purament testimonial, dels gèneres en prosa: de les obres narratives publicades entre 1940 i 1960 les escrites en català només suposen un 4'3% del total.⁴ I si no hi tenim en compte la "novel·la d'evasió", gènere de consum majoritari, autèntica subliteratura, escrita exclusivament en castellà, el percentatge de la narrativa en català tan sols augmenta fins a l'11'8% del total. En desglossar aquest conjunt per gèneres la informació pren matisos força significatius: dels contes publicats el 40'5% eren en català mentre que en les novel·les el percentatge únicament arriba al 10% i en l'apartat de narrativa costumista la producció en català assoleix el 30'5% de la producció global. És a dir, la novel·la tot just respira mentre que el conte, dins de la pobresa general que no hem de perdre de vista, és l'opció privilegiada, i el gruix de la narrativa costumista és una prova evident de l'anòmala situació del gènere durant el període contemplat. Les obres publicades a Catalunya o a les Illes són escasses i no invaliden les xifres que hem manejat.

En la dècada dels quaranta, el silenci imposat el 1939 aclapara de forma rotunda les veus narratives. Només cap a finals del decenni unes poques obres, testimonis aïllats, proclamaven la voluntat d'existir dels gèneres literaris en prosa. *Coses de la meua terra* (La Marina). *Terça tanda i darrera* de F. Martínez i Martínez tancava, en 1947, la sèrie de tres obres dedicades als contes, llegendes i altres elements del patrimoni folklòric de la comarca que va encetar el 1912. El mateix any apareixia el primer volum dels *Contes del Pla i de la Muntanya* de M. González Martí, un aplec de narracions ambientades a la València medieval, obra que es completaria amb una altres dos volums apareguts en 1948 i 1950. J. Sanç Moia, prosista vinculat al grup de Torre, inaugurava la col·lecció "L'Espiga" de l'editorial amb *Raïmet de pastor* (1949), un llibre de relats centrats en la descripció de paisatges i costums lligats als propis records personals. Aquest autor havia encetat la seua producció l'any anterior amb la publicació d'un breu opuscle de 8 pàgines, *De la meua fullaraca*, una mena de dietari construït amb fragments curts que recullen les impressions del dia.

Aquestes quatre obres constitueixen el repertori complet d'obres de ficció en prosa publicades als anys quaranta. Traduït a xifres, aquest conjunt suposa l'11'1% de la narrativa en català publicada al País de 1940 a 1960: el desequilibri entre una dècada i l'altra, en matèria narrativa, és prou eloqüent.

A partir de 1950, s'incrementa la publicació de contes i narracions d'una manera que podem qualificar de notable, en termes relatius, si tenim en compte el volum de publicació dels anys anteriors: al llarg de 1950 apareix el mateix nombre d'obres de narrativa que en tota la dècada dels quaranta. Les xifres, però, continuen en un nivell de pura subsistència.

(4) Per a totes les dades de xifres de publicació segueix M. J. CUESTA (1986).

L'editorial Torre, autèntica plataforma de dinamització de la represa literària, ofereix les propostes més interessants del període i el catàleg més extens. Les altres dues editorials importants, Lletres Valencianes, en funcionament des de 1945, i Sicània, apareguda en 1954, van concedir una menor atenció als gèneres narratius. Aquestes editorials no exhaureixen, però, les vies de publicació per als autors valencians. La connexió amb els cercles literaris de Barcelona i de Mallorca els va permetre l'accés a una infraestructura editorial molt més madura que la valenciana i la participació en una sèrie d'iniciatives amb abast general de Països Catalans com l'Acció Editorial Coordinada entre Torre, Moll i Albertí o la col·lecció "Els Autors de l'Ocell de Paper".

La producció narrativa dels cinquanta inclou, a més dels contes i narracions de ficció, una altra sèrie d'obres diverses que, tot i pertànyer al gènere narratiu, no poden estimar-se al mateix nivell a l'hora de considerar la situació literària. La recreació de rondalles populars, les estampes costumistes o els contes infantils tenen el seu lloc dins de l'apartat de la creació literària en prosa però la puixança de la narrativa, la seua garantia de normalitat, s'ha d'assolir i s'ha de demostrar en aquelles obres de narrativa que, per entendre'ns, no necessiten de cap altra etiqueta explicativa i que, també per entendre'ns, solem identificar amb el nucli principal del gènere literari que anomenem narrativa.

Feta aquesta distinció, passarem a presentar, primer, el repertori d'obres que hem considerat "perifèriques" dins del món narratiu sense que aquesta ubicació prenga, en cap moment, un caràcter pejoratiu. La rondallística popular és rescatada i recreada per E. Valor al llarg d'aquesta dècada en diversos lliuraments: els tres volums de les *Rondalles valencianes* (1950, 1951, 1958), les *Rondalles gironines i valencianes* (1951) recollides per ell i per Ll. Constanç i les *Narracions de la Foia de Castalla* (1953). E. Beüt i Belenguier publica la sèrie *Camins d'argent* de 1950 a 1957, quatre llibres de viatges en què plasma la seua visió del paisatge valencià seguint el curs dels rius que el creuen. La literatura per a infants s'estrena, a la postguerra, amb *Joaquim i els seus amics* (1953) de J. Mascarell Gosp, al qual seguiran les obres de L. Martínez Vidal: *Pere Patufet* (1954), *Les vacances de Jordiet* (1954) i *Els somnis de Jordiet* (1955). El grup de narracions que podem considerar emparentades amb el Costumisme pel seu desig de retratar unes formes de vida, unes tradicions i uns costums propis l'encapçala *Cañís y cañisaes* (1950) de J. Amo. Aquesta obra, però, només es pot considerar un producte de la postguerra tangencialment perquè aquesta edició, feta per A. Martínez Ruiz, recull en volum i difon més enllà de Monòver els articles que J. Amo va escriure al seu diari *El Pueblo* en els primers anys del segle. Les "cañisaes" de J. Amo no participen del to enyoradís davant un món que desapareix característic de la major part d'aquestes obres. R. Andrés Cabrelles, un dels últims supervivents encara de l'època de la Renaixença, ja gairebé nonagenari, amb *Núvol d'estiu i algunes coses més* (1956) i J. Mascarell Gosp amb *De la vall al*

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

cim (1957) sí que ens oferiran, en aquests aplecs de contes, una idèntica oposició horta-ciutat o vall-cim en defensa dels ideals tradicionals d'un tipus de societat, la d'un passat de marcat accent rural, ja caduca, i en contra de la societat urbana despersonalitzadora, de vida superficial i costums relaxats. Més estrictament costumistes, per la descripció de tipus, creences i costums des d'una perspectiva pròxima a l'estudi etnogràfic o cultural, però ben allunyats del referent valencià, són els relats *Els pells roges* (1954) de J. Sanç Moia i *Grecs en la meua tinta* (1958) d'A. Verdeguer, obra aquesta última de la qual ja se n'havia publicat un fragment, amb el títol "De Bello Troiano", a "Els Autors de l'Ocell de Paper" (1957). Abans d'examinar la producció del que hem considerat contes de ficció en sentit estricte encara hem d'esmentar un altre llibre d'A. Verdeguer, *Els clàssics, la terra i jo* (1954), un conjunt de relats molt breus en què reviu una sèrie de personatges històrics, com Joanot Martorell o Ramon Muntaner, recreats en el seu medi.

Històries casolanes. Narracions alcoianes (1950) de J. Valor i Serra i *Històries que semblen novel·les (cinc narracions marineres)* (1951) de B. Bono i Barber, ambdues publicades per Lletres Valencianes, se situen en un espai intermedi: deutors encara dels referents patrimonials, l'ambientació històrica a l'Alcoi del segle XIX i el pintoresquisme casolà en la primera i el llegat llegendari del món mariner a la segona, però concebudes com a producte literari de ficció.

J. Garcia Rigal, autor de diverses obres narratives en castellà, va publicar l'any 1951 la seua única provatura en català, *L'Estel a l'aigua*, una col·lecció de fragments breus de prosa lírica de caràcter filosòfico-poètic, en la mateixa línia d'altres llibres seus com *El tejedor de ensueños* (1952) o *Sanial* (1954).

La resta dels autors que publiquen contes en aquest període, X. Casp, J. Iborra, M. Adlert, J. Mascarell Gosp i B. Civera, aporten la contribució més decididament literària i més exigent estètica i lingüísticament parlant del moment. Cal cridar l'atenció sobre el fet que tots ells, amb l'excepció de B. Civera, van participar al *Recull fusterià*.

Beatriu Civera, que s'ha consolidat com una de les narradores més interessants de la postguerra valenciana, ja havia publicat la novel·la *Entre el cel i la terra* (1956) quan va aparèixer un conte seu, "Autonomies" (1958), en "Els Autors de l'Ocell de Paper". Aquesta autora és, possiblement, l'absència més inexplicable, des del punt de vista literari, de l'antologia de contistes valencians publicada el 1958. També a "Els Autors de l'Ocell de Paper" van aparèixer sengles contes de J. Mascarell Gosp i de M. Adlert, titulats "Aquell rellotge de sol" (1956) i "Ocells de primavera" (1957) respectivament. M. Adlert ja havia publicat abans la novel·la *I la pau* (1953), la novel·la curta *El salze a la sendera* (1953) i el recull de contes *Cor al nu* (1956), un corpus narratiu que el situava com un dels autors més constants i més prometedors del moment. Igualment prometedor semblava J. Iborra amb les seues narracions d'influència existencialista, tot un signe dels temps, les aplegades a *Paràboles i prou* (1955) i "L'escarabat, Gabriel Marcel i jo" (1957).

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Finalment, X. Casp, un dels protagonistes principals del període per la seua tasca d'agitació cultural i per la qualitat de la seua producció poètica, va contribuir a l'esforç de construcció del gènere narratiu amb l'aplec de narracions *Proses en carn* (1953).

Aquests eren, doncs, el paisatge i les figures amb què podia comptar Fuster a l'hora de confegir una panoràmica de la narrativa breu d'autor valencià.

EL RECULL DE CONTES VALENCIANS

La relació d'autors incorporats al *Recull* i els títols de les seues creacions són: M. Adlert: "A cent per hora", V. Andrés Estellés: "El cementeri", M. Beneyto: "La intenció", A. Bernabeu Llatas: "El màrtir", F. de P. Burguera: "El caminant", X. Casp: "Ele segueix soltera", J. Iborra: "El va mirar fixament", J. E. Martínez Ferrando: "El cor d'Eulàlia", J. Mascarell Gisp: "Una història del Grau", J. Palàcios: "El got" i Soleriestruch: "Un cas".

J. E. Martínez Ferrando és l'autor de més edat i de major prestigi dels que col·laboren al *Recull*, "un honor i una garantia per al volum" (Fuster 1958:15) com se'n recorda al "Pròleg". El seu paper en aquesta antologia, però, es limita al caràcter honorífic i a la funció de "reclam" il·lustre. El mateix Fuster assenyalava en les pàgines que obren el *Recull* que Martínez Ferrando "havent escrit i publicat els seus llibres al Principat, pertany de ple a l'ambient barceloní i a les seues condicions" (Fuster 1958: 19). Només el lloc de naixença i els contactes mantinguts amb la ciutat d'origen justifiquen la seua aparició entre els contistes valencians de postguerra. A més, Martínez Ferrando havia donat el bo i millor de la seua producció en el període anterior al 1936 i, ara, portava ja dues dècades allunyat gairebé de la creació literària i lliurat a l'erudició històrica:⁵ dues de les seues obres, *Primavera inquieta* (1927) i *Les llunyanies suggestives* (1918), havien estat reeditades el 1947 i el 1952, respectivament, però "El cor d'Eulàlia", el conte aplegat en aquest volum, és la seua primera contribució d'obra inèdita publicada des del 1939. Amb posterioritat a la data del *Recull* encara va publicar un llibre de contes, *L'altre geperut i alguns contes més* (1963), i va col·laborar en *Un món per a infants* (1959), un llibre de lectura infantil a cura de J. Fuster, amb "L'infant, la gallina i el diable" i en el llibre col·lectiu d'homenatge a Víctor Català *Els 7 pecats capitals* (1960), amb "Miquel no tenia esmena". Però, com hem dit, ni per dedicació ni pel context cultural en què s'havia desenvolupat la seua obra, Martínez Ferrando no es podia considerar, el 1958, l'autor valencià consagrat que podia servir de punt de referència i d'estímul per a la construcció del gènere.

De la resta dels autors, només la meitat havien publicat abans de 1958 alguna peça de narrativa, l'altra meitat, doncs, s'estrenaven com a narradors amb el conte presentat al *Recull*. M. Adlert, com ja hem vist, tenia en circulació *I la pau* (1953), *El salze*

(5) Ens ho recorda també FUSTER: *loc. cit.*, p. 15.

a la sendera (1953), *Cor al nu* (1956) i “Ocells de primavera (1957)”; A. Bernabeu Llatas, que comptava amb només dènou anys a l’aparició del *Recull*, havia publicat contes en diaris i revistes, segons se’ns informa en la nota de presentació inclosa en aquesta obra; X. Casp havia fet un parèntesi en la seua dedicació poètica amb les narracions de *Proses en carn* (1953); J. Iborra tenia publicades les interessants narracions esmentades més amunt, *Paràboles i prou* (1955) i “L’escarabat, Gabriel Marcel i jo” (1957); i, per últim, J. Mascarell Gosp comptava amb les obres ja al·ludides *Joaquim i els seus amics* (1953), *De la vall al cim* (1957) i “Aquell rellotge de sol” (1956).

Dels narradors inèdits, alguns, com V. Andrés Estellés, M. Beneyto i F. de Paula Burguera, havien encetat la seua trajectòria literària en el terreny poètic i altres, com Soleriestruch i la mateixa M. Beneyto, havien assajat ja la narrativa però en castellà.

Ja ens ho havia advertit Fuster: el predomini dels poetes i l’estadi inicial del recorregut narratiu en els prosistes que s’anuncien amb vocació d’exclusivitat fan del *Recull* “un mer repertori de possibilitats”, consideració aquesta que el prologuista vol que siga entesa “com senyal d’una amistosa confiança en el que podrien fer i publicar en el futur” (Fuster 1958: 16).

Ara, des de la perspectiva que ens proporciona el temps, podem avaluar què han fet i quines obres han publicat aquests contistes en aquell futur que Fuster volia contemplar esperançat.

Si abans del *Recull* només la meitat dels qui s’hi aplegaven havien publicat narrativa en català, en passar la barrera del 1958 tornem a trobar-nos amb la nòmina dels antologats reduïda al 50 per cent. Adient, un dels autors que més símptomes de consolidació mostrava el 1958, no ha publicat cap altra obra posteriorment. Val a dir que no prenem en consideració, per la seua escassa transcendència literària, les obres que ha publicat en la dècada dels vuitanta, ja en plena senectut i exercint d’intel·lectual orgànic del blaverisme local; V. Andrés Estellés s’ha consagrat com el gran poeta de la postguerra valenciana però no ha reincidit com a narrador més enllà de l’anècdota que suposa en la seua obra *El coixinet* (1987), una novel·leta eròtica sense pretensions; M. Beneyto ha estat una de les poques promeses convertida en realitat a la dècada dels seixanta, amb obres com *La gent que viu al món* (1966) i *La dona forta* (1967), que l’han situada com una de les veus narratives més importants del període; A. Bernabeu Llatas, resident a Madrid, desapareix absolutament de l’escenari literari i el seu conte al *Recull* ha restat com una experiència de joventut sense continuïtat; F. de P. Burguera havia publicat el mateix 1958 l’obra teatral *L’home de l’aigua* però va tallar bruscament la seua carrera literària i no ha publicat res més en el camp de creació; les *Proses en carn* de X. Casp han quedat com un illot solitari enmig de la seua obra poètica ininterrompuda; “Divorci de les mans” de J. Iborra apareixia el 1959 i tancava la producció literària d’aquest autor que, posteriorment, ha treballat en el terreny de la investigació i de la crítica literària; J. Mascarell Gosp va publicar encara un parell de contes a *Nostres Faulelles*: “El dimoni es fa faller” (1961) i “El

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

rapte d'Emília" (1961); J. Palàcios ha desenvolupat la seua activitat dins del món literari amb diversos treballs en prosa i en vers destinats a edicions de bibliòfil de gran qualitat i ha publicat el conte infantil *La serp, el riu* (1986), en col·laboració amb el pintor M. Boix, amb el qual ha constituït un binomi que ha creat diversos productes plàstic-literaris de factura excel·lent, però no ha concretat la seua obra narrativa fora d'aquests treballs; finalment, Soleriestruch, a començaments dels seixanta, va publicar *Contes sense fel* (1961), *De la ingènua veritat* (1961) i "La penyora" (1961) a *Nostres Faulelles*.

Per tant, sembla prou evident que aquell potencial d'autors que insinuaven amb els seus contes els recursos existents per a crear una autèntica prosa narrativa al País Valencià es va diluir sense haver assolit el propòsit de fer arrelar una obra narrativa sòlida almenys en la seua continuïtat. El cas de M. Beneyto és l'únic que es pot presentar com a positiu en el balanç avaluador dels objectius proposats. M. Adlert és considerat un dels narradors de Postguerra per les obres anteriors al 1958. J. Iborra, un dels valors més prometedors del *Recull*, va tancar en plena joventut la seua obra narrativa, reduint-la així a la consideració de projecte macabat. Els altres han mantingut aquesta aventura del *Recull* com una anècdota de la seua biografia, com és el cas de V. Andrés Estellés, F. de P. Burguera, A. Bernabeu Llatas, X. Casp i J. Palàcios, o, com J. Mascarell Gisp i Soleriestruch, no han aconseguit de concretar a un nivell homologable la seua narrativa en els intents posteriors.

Aquest balanç tan negatiu, però, s'ha de posar en relació amb les circumstàncies de l'escriptura, amb les motivacions que portaren aquests autors a la pràctica narrativa. El fenomen es va produir d'igual manera al Principat tot i que allà les seues dimensions resulten menys dramàtiques a causa de la major solidesa de la infraestructura cultural i de la tradició literària. E. Bou contraposa la pobresa del període 1958-1965, en què abunden els contistes formats ja a la Postguerra, a la qualitat de l'etapa anterior dominada pels autors que havien publicat ja abans del 1936 i subratlla el fet que molts dels autors d'aquesta segona etapa "han abandonat, posteriorment, la pràctica de la literatura" (Bou 1978: 105). A Catalunya, els escriptors que s'inicien en el camp de la narrativa curta després del 1939 tenen com a principal cavall de batalla la salvació de la llengua i segons E. Centelles "escriuen tant, si no més, per motius polítics i cívics com literaris; per ells escriure és bàsicament un acte patriòtic, de resistència" (Centelles 1981: 24). És el compromís amb la supervivència nacional el que els porta, si no a tots sí a un nombre significatiu d'ells, a assumir la dedicació literària. Fuster parlava, en presentar el *Recull*, de "l'equip de la narrativa, si puc dir-ho així, "militant", a hores d'ara i a casa meua" (Fuster 1958:14). No ens ha d'estranyar, doncs, que unes vocacions filles de les urgències dels temps es malogressen en un percentatge tan elevat.

També la impressió rebuda amb la lectura dels contes del *Recull* s'ha de connectar amb les condicions en què es desenrotllava la vida social i cultural sota el franquisme. Aquests contes emeten un missatge de pessimisme, de desarrelament, de solitud i de

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

fracàs com a resposta a la seua visió de la condició humana en l'època en què els ha tocat viure. Aquesta desfeta de les il·lusions de realització individual i col·lectiva representada per una galeria de figures incapaces d'integrar-se en el món que arrosseguen el seu fracàs i la seua marginació per les pàgines del *Recull* va ser satiritzada des de la revista *Sicània*, nucli molt més arrelat a les formes de vida del moment i prou més "tradicional" des del punt de vista literari, a la seua secció "Talaia de les Arts i de les Lletres" en un comentari signat per un anònim "El guaita": "Hem llegit un recull de contes. Primer conte, primer mort; segon conte, segon mort; tercer conte, ¡prou! Quina manera més poc literària i més còmoda de llançar-se el personatge de sobre. I per recollir aquesta mitja dotzena de morts, segons el prologuiste, han tardat dos anys" (1959: 23).

Els contes aplegats al volum se situen, estèticament, dins el vast domini del que d'una manera general hom anomena literatura realista, sense innovacions estilístiques o tècniques en conjunt i amb l'element temàtic com a característica més representativa i acordada a l'època.

Els contes de X. Casp, "El·le segueix soltera", i de J. E. Martínez Ferrando, "El cor d'Eulàlia", són escrits amb la mestria i el domini dels recursos narratius característics dels seus autors. Tots dos contes desenvolupen l'anàlisi de la personalitat de les seues protagonistes femenines des de la perspectiva d'una maduresa que es sentida amb la consciència d'una frustració sense solució possible, en el primer cas, i com a retorn al punt de partida, deixant de banda l'esperit de rebel·lió contra les convencions socials i l'afany d'aventura, a la recerca d'una seguretat material i del seu lloc en la societat que va menysprear en la joventut, en el segon.

La força de "La intenció", el conte de M. Beneyto, deriva de la seua capacitat per translladar l'univers intern angoixant del protagonista a la tensió narrativa del conte, amarat per complet de la càrrega obsessiva i de la sensació de fatalitat del personatge.

"El màrtir", d'A. Bernabeu, és la mirada fascinada cap a l'univers de l'individu marginat des dels ulls del món establert i la impossibilitat d'aproximació, de contacte, de formar part alhora d'una banda i de l'altra de la frontera que separa la societat oficial i el seu extraradi.

La proposta de J. Iborra, "El va mirar fixament", és la més novedosa del *Recull* tant a nivell temàtic com a nivell tècnic. En el primer aspecte, per la coincidència en la interrogació filosòfica sobre la mort pròpia de l'existencialisme, i en l'aspecte tècnic, per la utilització d'un narrador autodiegètic que va alternant el soliloqui intern amb la conversa que manté amb els altres dos personatges. Ens ofereix una percepció fragmentada, una especulació que es mou en cercle a partir de la consciència de la impossibilitat de fixar-se objectius, talment com el ritual popular del diumenge de Resurrecció adreçat, d'una manera indefinida, a espantar dimonis o corcons de la fusta.

La vida com un viatge solitari abocat a la mort, la desfeta de les il·lusions de solidaritat i la impossibilitat fins i tot de la felicitat individual en l'amor són el bagatge de "El caminant" de F. de P. Burguera. De la vida com a camí que s'esgota

SCIPEDIA

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

en el mateix fet de caminar passem a la vida simbolitzada en un got que no es pot trencar en la narració de J. Palàcios. El desig de rebel·lió, la voluntat d'esmicolar el got, arriba massa tard, a la vellesa, i deixa només la consciència d'una existència equivocada que s'accepta amb la resignació de l'irreparable.

M. Adlert ens proposa una recreació de la paràbola del "fill pròdig" on el retorn significaria el reconeixement del món familiar i dels seus valors no des de la misèria sinó des de l'opulència. La tornada, però, es frustrarà quan s'impose el present "a cent per hora", la velocitat d'una trajectòria que l'ha portat massa lluny i només permet d'albirar com un miratge el món perdut.

Els contes de V. Andrés Estellés, J. Mascarell Gosp i Soleriestruch són els més febles des del punt de vista literari. Un domini deficient dels recursos narratius converteix "El cementeri", "Una història del Grau" i "Un cas" en intents fallits que es perden al moment de convertir l'argument en producte literari.

CONCLUSIONS

Fuster considerava el *Recull* vàlid com a visió de conjunt i el presentava com a "mostrari de guanys, d'intents i de promeses" (Fuster 1958: 14). La magnitud dels guanys ja era relativitzada pel propi Fuster en aquestes mateixes pàgines, el resultat dels intents i de les promeses no permet d'entusiasmar-s'hi, com ja hem vist. La importància dels factors atenuants, tant la manca de tradició narrativa autòctona com els condicionaments socio-literaris coetanis, ens pot justificar el balanç però no el millora en absolut.

Els cercles viciosos –manca de públic-problemes d'edició-inexistència de producció– denunciats per Fuster eren ben reals. La solució apuntada per a trencar-los ("arribar al possible lector valencià passant a través del lector dels altres països de llengua catalana. La publicació de llibres en editorials del Principat i de les Illes superaria, si no del tot, sí provisionalment i parcial, la dificultat que en aquest ordre se'ns presenta. Com que el problema de l'edició és central en els "cercles viciosos" a què m'he referit, resolts aquest, la solució per als altres seria cosa de temps" (Fuster 1958: 23) no va arribar a quallar de forma decidida perquè la producció autòctona es va mantenir en els mateixos nivells d'exigüïtat durant tota la dècada següent.

Així, el conte, el gènere que millors perspectives oferia en l'època de Postguerra per a la construcció de la prosa, es va moure encara dins dels límits de la supervivència més estricta.

CARME GREGORI
Universitat de València

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADLERT, M. (1951) "La literatura valenciana com a excepció i com a normalitat", *Ariel* 21, pp. 29-30.
- BOU, E. (1978) "El premi Víctor Català: una aproximació al conte català sota el franquisme", *Els Marges* 12, pp. 102-108.
- CENTELLES, E. (1981) "Estudi introductori" a *El conte des de 1939*, Barcelona, Ed. 62.
- CUESTA, M. J. (1986) *Catálogo de la narrativa editada en el País Valenciano de 1940 a 1960*, València, IVEI.
- EL GUAITA (1959) "Talaia de les Arts i de les Lletres", *Sicània* 8, p. 23.
- FUSTER, J. (1958) "Pròleg" a *Recull de contes valencians*, Barcelona, Albertí editor.

